

ДИДАКТИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті досліджуються дидактичні основи формування та розвитку інформаційної компетенції майбутніх учителів іноземних мов з метою їх ефективною підготовки до використання ІТ у навчанні учнів. Зокрема визначено окремі групи умов належного процесу такої підготовки, до яких автор відносить нормативні, організаційні, психологічні та педагогічні і подає відповідне їх обґрунтування.

Сучасне суспільство в епоху глобальної інформатизації всіх сфер життєдіяльності людини у своєму розвитку випереджає освітню систему на багато років. Тому першочергове завдання галузі професійної педагогіки вбачаємо у належній підготовці майбутніх педагогів до мінливих умов інформаційного суспільства, оскільки саме вони повинні забезпечувати своєчасною освітою школярів та студентів. Одним із аспектів такого завдання є підготовка майбутнього вчителя до використання інформаційних технологій (ІТ) у професійній діяльності, бо такі технології стають невід'ємним компонентом не лише навчання, але й усіх сфер життя людей.

Як свідчать сучасні дослідження, відсутність в учителів необхідної підготовки для роботи із засобами ІТ – одна із головних причин, що стримують їхнє всебічне та цілеспрямоване використання у навчальному процесі. Тому формування та розвиток належного рівня інформаційної компетенції майбутніх учителів – актуальне завдання, вирішення якого буде сприяти педагогічно доцільному використанню можливостей ІТ з метою вдосконалення навчально-виховного процесу.

Необхідність формування та розвитку професійного рівня інформаційної компетенції майбутніх учителів іноземних мов зумовлена такими положеннями:

- *реалізація соціального замовлення, що диктується інформатизацією сучасного суспільства:* 1) необхідність підготовки майбутнього вчителя іноземних мов у галузі інформатики та ІТ; 2) необхідність використання педагогічних та інформаційних технологій для підготовки учнів до самостійної пізнавальної діяльності;

- *розвиток особистості майбутнього вчителя іноземних мов, його підготовка до самостійної продуктивної іншомовної діяльності в умовах інформаційного суспільства (окрім передачі інформації та закладених у ній знань), що передбачає:* 1) розвиток конструктивного, алгоритмічного мислення завдяки особливостям спілкування з ІТ; 2) розвиток творчого мислення за рахунок зменшення частки репродуктивної діяльності; 3) розвиток комунікативних здібностей на основі виконання спільних проектів з учнями із країн, мова яких вивчається; 4) формування вміння приймати оптимальні рішення у складній ситуації (під час мовних телекомунікаційних ділових ігор, роботи з програмами-тренажерами тощо); 5) розвиток умінь філологічної дослідницької діяльності (під час роботи з моделюючими програмами та інтелектуальними навчальними системами);

- *інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу:* 1) підвищення ефективності та якості навчання завдяки використанню ІТ; 2) виділення та використання стимулів активізації пізнавальної діяльності учнів; 3) поглиблення міжпредметних зв'язків у результаті використання сучасних засобів обробки інформації при вирішенні навчальних завдань.

Розробка проблеми використання ІТ у процесі формування педагогічних умінь є перспективним напрямом реалізації концепції інформатизації освіти, сприяє її гуманізації та демократизації. Використання переваг ІТ у професійній підготовці майбутніх учителів дозволяє частково вирішити існуюче у сучасній вищій педагогічній школі протиріччя між: колективною формою організації навчання та індивідуальним характером діяльності вчителя; переважанням репродуктивних методів у процесі формування педагогічних умінь та творчим характером педагогічної діяльності майбутнього вчителя; необхідністю якомога раннього введення майбутнього вчителя у професійну діяльність та неготовністю до її виконання.

Аналіз науково-методичної літератури дає підстави виділити чотири напрями підготовки педагогічних кадрів до використання ІТ у професійній діяльності. Суттєвою ознакою у цьому аспекті є поділ засобів ІТ залежно від можливостей їх використання на *універсальні* (які використовуються спеціалістами у різних професійних галузях та забезпечують основні види інформаційної діяльності людини) та *спеціалізовані* засоби ІТ (специфічні для конкретної предметної галузі). Крім того, в існуючій структурі підготовки учителів окремо розглядається *загальне* застосування засобів ІТ в інформаційній діяльності людини, не пов'язаній з педагогічною діяльністю та *освітнє* застосування засобів ІТ (застосування в діяльності педагога як засобів навчання та засобів організації навчального процесу).

Перший напрям підготовки вчителя – навчання загальних основ ІТ, розвиток ключового рівня інформаційної компетенції вчителя. Така підготовка повинна здійснюватися ще у середній школі. Завдання курсу інформатики у вищому навчальному педагогічному закладі полягає у вирівнюванні знань студентів. У майбутньому, вважає згаданий вище автор, коли ІТ стануть повсякденним компонентом діяльності кожної людини, можливо, зникне необхідність вузівського загальноосвітнього курсу інформатики.

Другий напрям – вивчення ІТ, специфічних для тієї предметної галузі, яка відповідає спеціальності вчителя. Курси щодо підготовки ІТ у конкретній предметній галузі повинні бути тісно пов'язані з основними курсами

обраної студентом спеціальності і займати місце у предметному блоці навчального плану. Зміст таких курсів визначається орієнтацією на основну спеціальність студентів.

У межах третього напрямку вчитель повинен знати загальну теорію та методику використання засобів ІТ у професійній педагогічній діяльності. Проте, методика використання ІТ з метою підвищення ефективності навчання повинна зайняти особливе місце у психолого-педагогічному блоці в якості окремого предмету або в курсі методики навчання даного предмету (в нашому випадку в курсі методики навчання іноземних мов). Зазначимо, що такий курс повинен бути достатньо універсальним, незалежно від спеціалізації студентів, оскільки існує низка теоретичних положень та технологій, що застосовуються вчителями усіх предметів.

Четвертий напрям передбачає підготовку до використання у процесі навчання спеціально орієнтованих на певний предмет засобів ІТ. Коло цих питань, на нашу думку, повинно розглядатися в межах спеціалізованого курсу, наприклад, "Інформаційні технології у навчанні іноземних мов" чи "Інформаційні технології у професійній діяльності вчителя іноземної мови".

У ряді досліджень доведено, що для застосування засобів ІТ у навчальному процесі вчитель, незалежно від предметного профілю, повинен володіти певним комплексом знань, умінь та навичок – так звана інваріативна складова моделі діяльності вчителя, яка сприяє розвитку загально-професійного рівня інформаційної компетенції. Так, Е.І. Кузнецов [1] виділив такі компоненти інваріативної складової: загальноосвітній, світоглядний, психолого-педагогічний (головний у професійній підготовці вчителя), технологічний. До загальноосвітніх відносять знання, якими повинен володіти будь-який громадянин інформаційного суспільства. Знання світоглядного компоненту стосуються соціально-гуманітарної сфери і відображають проблеми, пов'язані з наслідками інформатизації, впливом її на особистість, освіту, суспільство в цілому. Психолого-педагогічний компонент містить знання, вміння та навички, специфічні для педагогічної діяльності. До технологічного компоненту входять основні знання та вміння, пов'язані зі специфікою ІТ, що застосовуються у навчальному процесі.

У працях М.П. Лапчика розглядаються різні напрями підготовки вчителів у галузі ІТ. Він вважає, що інформатика як освітньо-професійна та навчально-наукова дисципліна з непрофільних напрямків (по відношенню до інформатики) і спеціальностей підготовки повинна входити в галузь предметної підготовки спеціаліста, і зміст цієї дисципліни у прикладній частині повинен бути предметно-орієнтованим [2: 34].

Попри існування значної кількості наукових досліджень з метою вирішення методологічних та методичних проблем належної підготовки педагога до здійснення ефективної професійної діяльності в інформаційному суспільстві, нами не виявлено фундаментальних розробок конкретної методики підготовки майбутнього педагога, зокрема майбутнього вчителя іноземних мов, специфіка професійної діяльності якого суттєво відрізняється від інших педагогічних спеціальностей, до використання ІТ у навчанні учнів іноземних мов. Окремі методичні рекомендації щодо коректування змісту дисциплін у вищому навчальному закладі ("Сучасні інформаційні технології", "Методика навчання іноземних мов"), спрямованого на часткове ознайомлення майбутніх учителів із можливостями ІТ у навчальному процесі, вважаємо недостатніми для випереджуючої професійної освіти, що повинна стати провідною у сучасному інформаційному суспільстві. Така освіта передбачає ґрунтовну і гнучку (швидкої адаптації) підготовку вчителя до ефективної професійної діяльності в умовах постійного розвитку та удосконалення можливостей ІТ у навчальному процесі.

Зміст навчальних планів та програм державного стандарту свідчить про їх підготовку на основі нових даних психолого-педагогічної науки. Навчальні плани передбачають гармонійну єдність чотирьох навчальних модулів: загально-гуманітарного, загально-математичного і природничо-наукового, загально-професійного та спеціально-предметного.

Відповідно до висунутих науковцями проблем підготовки майбутніх учителів різних предметних галузей до використання ІТ у професійній діяльності та вимог державних стандартів підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання ІТ у навчанні учнів ставимо за **мету** у даній статті розглянути один із аспектів вирішення зазначеного педагогічного завдання, а саме визначення дидактичних основ розробки методики підготовки майбутнього вчителя іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності.

З цією метою ми виділили такі передумови проведення спеціальної підготовки майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності на основі попередньо здійсненого дослідження (анкетування вчителів середніх загальноосвітніх закладів різних регіонів України, студентів вищих навчальних педагогічних закладів міст Тернополя, Луганська, Дрогобича, Києва, Переяслав-Хмельницького, Сімферополя, Івано-Франківська та ін.):

- спостерігається сильна мотивація до глибшого вивчення можливостей ІТ стосовно предмету спеціалізації "іноземна мова";
- сучасні школи потребують учителів-предметників, здатних самостійно організувати навчальний процес з використанням засобів ІТ, працювати та використовувати у навчанні програмні засоби навчального призначення з іноземної мови, використовувати засоби комунікації для пошуку, зберігання, обробки та передавання автентичної та навчальної інформації, проведення телекомунікаційних проектів з носіями мови;
- неможливість використання наявних педагогічних програмних засобів навчання іноземної мови через відсутність спеціальної підготовки вчителя-предметника.

На основі аналізу державного освітнього стандарту вищої професійної освіти майбутніх учителів іноземних мов, нормативних документів Міністерства освіти і науки України (державна програма "Вчитель", затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 379 від 28 березня 2002 року; Національна доктрина розвитку освіти, затверджена указом Президента України № 347/2002 від 17 квітня 2002 року) та практичного досвіду

підготовки студентів факультетів іноземних мов вищих навчальних педагогічних закладів України нами виявлено, що існуюча підготовка майбутніх учителів іноземних мов до використання ІТ у професійній діяльності не сприяє належному формуванню та розвитку рівня інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне виділити такі умови успішного вирішення зазначеної проблеми, серед яких можна окреслити нормативну, організаційну, психологічну та педагогічну групи.

Нормативні умови передбачають:

- розробку вимог державного стандарту вищої професійної освіти до рівня інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови;
- введення до освітньо-професійної програми базових курсів "СІТ" та "Методика навчання іноземної мови" відомостей про можливості та специфіку використання ІТ у процесі навчання учнів іноземної мови;
- введення до навчального плану спеціалізованих курсів, спрямованих на формування та розвиток професійного рівня інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов, наприклад, "ІТ у професійній діяльності вчителя іноземних мов/ у навчанні іноземних мов у середній загальноосвітній школі".

Організаційні умови містять:

- забезпечення процесу розвитку професійного рівня інформаційної компетенції відповідною матеріально-технічною базою;
- забезпечення постійного та безперервного контролю й управління розвитком професійного рівня інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов на всіх етапах навчального процесу.

Психологічні умови передбачають:

- формування позитивної мотивації для подолання психологічного бар'єру застосування засобів ІТ у навчанні учнів;
- формування позитивної мотивації до застосування ІТ у професійній діяльності майбутнього вчителя іноземних мов.

Педагогічні умови, що проявляються у практичній реалізації принципів організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі, містять:

- співвіднесення результатів підготовки майбутніх учителів у галузі інформатики та ІТ з вимогами, обумовленими інформаційною діяльністю спеціаліста;
- співвіднесення змісту навчальних курсів, спрямованих на формування та розвиток професійного рівня інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземної мови з психолого-педагогічної та методичної підготовки спеціаліста, з основними тенденціями та особливостями інформатизації системи освіти;
- активізацію пізнавальних процесів завдяки застосуванню сучасних методів і засобів навчання на різних етапах професійної підготовки;
- оптимальне поєднання загальних, групових та індивідуальних форм організації навчального процесу у вищому навчальному педагогічному закладі, створення умов для організації самостійної роботи студентів.

На основі викладеного вище можна зробити такі висновки:

1. На основі урядових нормативно-правових документів, що регламентують навчальний процес підготовки майбутніх учителів іноземних мов в Україні визначено, що запропоновані у стандарті та навчальних планах вищих педагогічних закладів курси сприяють корекції ключового, розвитку базового та загальнопедагогічного рівнів інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов. Визначено необхідність введення навчальних спеціалізованих курсів, спрямованих на розвиток професійного рівня інформаційної компетенції.

2. Аналіз змісту та вимог нормативно-правових документів дозволив визначити умови, комплексне виконання яких буде позитивно впливати на розвиток професійного рівня інформаційної компетенції майбутнього вчителя іноземних мов, а також сприятиме вирішенню проблем, пов'язаних з інформатизацією процесу навчання іноземних мов, за умови належної організації професійної підготовки в умовах сучасного вищого навчального закладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Кузнецов Э.И. Общеобразовательные и образовательные аспекты изучения информатики и вычислительной техники в педагогическом институте: Дисс. ... д-ра пед. наук. – М., 1990. – 437 с.
2. Лапчик М.П. Информатика и информационные технологии в системе общего и педагогического образования. Монография. – Омск: Изд-во ОмГПУ, 1999. – 294 с.

Матеріал надійшов до редакції 18.12. 2007 р.

Морская Л.И. Дидактические основы подготовки будущего учителя иностранных языков к использованию информационных технологий в профессиональной деятельности.

В статье исследуются дидактические основы формирования и развития информационной компетенции будущих учителей иностранных языков с целью их эффективной подготовки к использованию ИТ в обучении учеников. В частности определены отдельные группы условий соответственного процесса такой подготовки,

к которым автор относит нормативные, организационные, психологические и педагогические и обосновывает их.

Morska L.I. The Didactic Foundations for the Future Foreign Language Teacher Preparation in the Sphere of IT Usage in Professional Activity.

Didactic foundations of the formation and development of the information competency of the future foreign language teachers in order to effectively prepare them for the usage of IT in professional activity have been investigated in the article. Namely, definite groups of conditions for such preparation have been defined to which the author has suggested to include normative, organizational, psychological and pedagogical conditions. They have been given proper reasoning in the article.